

ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ И РАБОТНА СИЛА

Население, Том 37, Книжка 4, 2019, 690-711
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

МЛАДЕЖИ В ТРУДОСПОСОБНА ВЪЗРАСТ С ОСНОВНО И ПО-НИСКО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ – УЧАСТИЕ В ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ (РЕЗУЛТАТИ ОТ ФОКУС-ГРУПОВИ ДИСКУСИИ)¹

Маргарита АТАНАСОВА

*Институт за изследване на населението и човека при БАН,
Департамент Демография*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

✉ matanasova@unwe.bg

Резюме: Основната цел на настоящата статия е да се систематизират и представят резултати от фокус-групови дискусии за проучване на пречки, които затрудняват участието в образование и обучение на младежи в трудоспособна възраст с основно и по-ниско образование. Проведените фокус групи включват представители на институции, които имат отговорности за насърчаване на участието на населението в образование и обучение: общинска и областна администрация, Агенция по заетостта и нейните териториални структурни звена, Регионални управления на образованието, работодателски и синдикални организации в 10 области на България. Резултатите показват, че участието в образование и обучение на младежи в трудоспособна възраст с основно и по-ниско образование се затруднява от редица пречки, които са специфични за тази младежка група: ниска мотивация, дефицити в познавателните умения, специфики в заетостта и др. Фокус-груповите дискусии разкриват и допълнителен акцент върху социалната роля на лицата от тази младежка група като родители и като компонент на семейна среда, която има потенциал да „гарантира“ бъдещ приток от нови попълнения на ниско-образованите групи от населението. Очертаните специфики трябва да се имат предвид както при бъдещи изследвания в тази област така и при формулиране на ефективни политики и мерки за насърчаване на участието в образование и обучение на младежи в трудоспособна възраст с основно и по-ниско образование.

Ключови думи: образователна структура на населението; участие в образование и обучение; икономическа активност.

---

¹ В статията се представят резултати от фокус-групови дискусии, които са проведени в края на 2017 и началото на 2018 г. в рамките на научно-изследователски проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ на ИИНЧ-БАН.

Благодарности

Настоящата публикация е осъществена благодарение на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ на ИИНЧ-БАН.“

Статията да се цитира по следния начин:

Атанасова, М. (2019). Младежи в трудоспособна възраст с основно и по-ниско образование в България – участие в образование и обучение (Резултати от фокус-групови дискусии). *Население*, Том 37, Кн. 4, 690-711. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© М. Атанасова, 2019

Статията е постъпила през м. февруари 2019

Приета за публикуване през м. юли 2019

Публикувана онлайн през м. ноември 2019

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT AND LABOUR FORCE

Nasselenie Review, Volume 37, Number 4, 2019, 690-711
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

YOUNG PEOPLE OF WORKING AGE WITH BASIC OR LOWER EDUCATION IN BULGARIA- PARTICIPATION IN EDUCATION AND TRAINING (RESULTS OF FOCUS-GROUP DISCUSSIONS)

Margarita ATANASSOVA

*Institute for Population and Human Studies - Bulgarian Academy
of Sciences, Department of Demography*

BULGARIA, Sofia 1113, Akad. G. Bonchev St, bl. 6

✉ matanasova@unwe.bg

Abstract: *The young people of working age with basic or lower education in Bulgaria are characterized by relatively low levels of participation in education and training as a key tool for improving employability. In the context of low economic activity of the persons in this group, the issue of identifying barriers to their participation in education and training becomes the basis for formulating proposals for improvement of policies and measures in this field in the future. The main objective of this article is to systematize and present results of focus-group discussions to study obstacles to participation in education and training of young people of working age with basic and lower education. The focus groups included 164 representatives of stakeholders (municipal and regional administrations, Regional Education Office, employers' and trade union organizations, Labor Office Directorate, etc.) in 10 districts of Bulgaria. The results show that participation in education and training of young people of working age with basic and lower education is hampered by a variety of obstacles that are specific to this youth group: low motivation, deficits in cognitive skills, undeclared employment and etc. The focus group discussions also reveal an additional emphasis on the social role of individuals in this youth group as parents and as a component of a family environment that has the potential to "guarantee" a future influx of new additions to low-educated population groups. These specificities should be taken into account both in future research in this field and in formulating effective policies and measures to encourage participation in education and training of young people of working age with basic and lower education.*

Keywords: educational structure of the population; participation in education and training; economic activity.

Acknowledgement

This publication has been possible thanks to the project of IPHS-BAS 'Measures to overcome the demographic crisis in the Republic of Bulgaria'.

This article can be cited as follows:

Atanassova, M. (2019). Mladezhi v trudospobna vazrast s osnovno i po-nisko obrazovanie v Balgaria – uchastie v obrazovanie i obuchenie (Rezultati ot fokus-grupovi diskusii). [Young People of Working age With Basic or Lower Education in Bulgaria – Participation in Education and Training (Results of Focus-group Discussions)]. *Naselenie Review*, Volume 37, Number 4, 690-711. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© M. Atanassova, 2019

Submitted – February 2019

Revised – July 2019

Published – November 2019

The author has read and approved the final manuscript.

ВЪВЕДЕНИЕ

Съвременните демографски процеси в България се характеризират с постепенно намаляване на броя и относителния дял на младежките групи в трудоспособна възраст, което е свързано с динамиката както на естественото, така и на механичното движение на населението. Нараства интересът към състоянието и динамиката на образователна структура на младежите в трудоспособна възраст като традиционен фактор за икономическа активност и заетост. Изследванията разкриват, че по-високата степен на образование се свързва с по-високи равнища на икономическа активност и заетост и обратно – ниските степени на икономическа активност и заетост са характерни за лица с ниски образователни степени (Борисова-Маринова, К., 2008; Борисова, К., Моралийска, Ст., 2011; Христова, А., 2017) В специализирани проучвания се открояват негативните последици от ниските образователни степени на съответните групи от населението върху техните възможности за устойчиво интегриране в заетостта и трудовия пазар, вкл. и във връзка с динамиката на техните доходи и качество на живот (Teulings, C. N. 2005; Sianesi, B., Van Reenen, J., 2003; Gesthuizen, M., Solga, H. and Kunster, R., 2011, Атанасова, М., 2011a) Ниските нива на икономическа активност и на заетост на определени групи на населението се разглеждат като предпоставка за относително ограничен принос в икономическия растеж и развитието на разнообразни социално-икономически системи (Чобанова, Р., 2012; Raleva, St., 2014).

Промените в образователната структура на младежите трябва да се анализират във връзка със съвременната динамика на търсенето на работната сила. В условията на оживление на трудовия пазар и нарастване на икономическата активност и заетостта общо за населението в трудоспособна възраст се акцентира върху бъдещи очаквани затруднения за устойчива заетост пред лицата с ниски образователни степени в България: „Изместването в търсенето на работна ръка от секторите, използващи по-ниско квалифицирана работна ръка към секторите, интензивно използващи по-висококвалифицирана работна ръка подсказва, че предишният модел на растеж вече е остарял. От 2000 до 2008 г. в България се наблюдаваше висок икономически растеж и намаляване на бедността, благодарение на растящата заетост и производителност на труда в секторите, които разчитат на нискоквалифициран труд, основно в търговията, транспорта, строителството и индустрията. След 2008 г. секторите, наемащи висококвалифицирана работна ръка, като например информационни и комуникационни технологии, финансови и бизнес услуги, се развиват бързо“ (Левин, В. и кол., 2016: 13) От тези позиции младежите с основно и по-ниско образование- през последните години са традиционен обект на анализи и политики както в България така и в други страни. Проведени са значителен брой (вкл. и национално представителни) проучвания за основните фактори, които оказват влияние върху състоянието и динамиката на тази младежка група от населението. (Spielhofer, T., 2010; Hippel von, A. and Tippelt, R., 2010; ЕСТАТ, 2014; Левин, В. и кол., 2016; УНИЦЕФ, 2015). Данните показват, че в условията на задължително участие в училищната система до 16 г. (според чл. 53, ал. 2 от Конституцията на Република България училищното обучение до 16-годишна възраст е задължително)

през последните десет години относителният дял на лицата с начално и по-ниско образование при младежката група 25–34 г. се характеризира с лек ръст. Заедно с това се отбелязва намаляване на дела на младежите в трудоспособна възраст, които участват в образование и обучение с всички произтичащи от това последствия върху техните компетенции и потенциал за успешно интегриране в работната сила и заетостта. (Атанасова, М.; 2011б; Атанасова, М., Владимирова, К., 2014)

Основната цел на настоящата статия е да се систематизират и представят резултати от проведени фокус-групови дискусии за проучване на пречки, които затрудняват участието в образование и обучение на младежи в трудоспособна възраст с основно и по-ниско образование. За постигане на тази цел се осъществяват редица изследователски задачи, които се систематизират в две основни направления: анализ на състоянието и динамиката на участието в образование и обучение на младежи с основно и по-ниско образование в България; проучване и систематизиране на пречки, които затрудняват участието в образование и обучение на младежи с основно и по-ниско образование.

Сложната и интердисциплинарна същност на изследваната проблематика налага да се възприемат редица ограничения. В процеса на проучването образователното равнище се характеризира чрез прилаганата в Евростат класификация на основните образователни равнища² и не се коментират параметрите на качеството на образованието и обучението, които са извън предмета на настоящето изследване. Показателят за участие в образование и обучение се измерва чрез относителен дял на лица от съответната възрастова група, които са участвали във формално и неформално образование и обучение (по методика на Евростат) – този показател е сред ключовите параметри на политиките в тази област наред с редица други (Борисова-Маринова, К. и кол., 2018: 72), които в настоящата статия не се анализират. Проучването на пречките, които затрудняват участието в образование и обучение на нискообразованите младежи, е предмет на редица изследвания у нас и в ЕС (ЕСТАТ, 2014; УНИЦЕФ, 2015), при което се открояват разнообразни подходи при използването и дефинирането на понятийния апарат, свързан с основната терминология: пречки, бариери, ограничения, препятствия и др. В рамките на настоящото проучване се използва понятието пречки, което се разбира като „проблеми, които трябва да се преодолеят“ (Spielhofer, T., 2010, 11) Според методиката на едно от периодичните статистически изследвания на Евростат – Изследване на образованието и обучението на населението (Adult Education Survey) състоянието и динамиката на разнообразни пречки за участие в образование и обучение се наблюдава чрез разнообразни показатели, сред които за целите на настоящата статия се открояват два, по които за България се отчитат най-високи стойности (в сравнение с останалите страни от ЕС) при младежите с основно и по-ниско образование и които са свързани с познавателните способности на съответното лице: „несъот-

² International Standard Classification of Education: лица с основно и по-ниско образование (ISCED 0-2); лица със средно образование -intermediate education (ISCED 3); лица с висше образование-tertiary education (ISCED 5 7).